

Afrika...

Ubuntu: een bijzonder woord voor ik in het Afrikaans. Het betekent zoiets als 'ik in mijn omgeving'. Er bestaat ook een woord voor ik als gewoon ik: umuntu. En natuurlijk ook een woord voor wij. Een subtiel maar wezenlijk en zeker niet alleen taalkundig verschil in betekenis. Ik als ik is wat wij in het Westen daar ook ongeveer onder verstaan. Gewoon ik als handelend, denkend, voelend individu. Onafhankelijk van mijn omgeving ben ik in staat gedachten te vormen, te handelen of iets te voelen. Mogelijk wel naar aanleiding van iets in mijn omgeving. Maar het gaat gewoon om mij en verder niet. 'Ik in mijn omgeving' is iets ingewikkelder. Het gaat daarbij om mijn denken, handelen en voelen in en de impact daarvan op mijn omgeving. Ik ben dus niet alleen verantwoordelijk voor wat ik denk maar ook voor het effect daarvan op de omgeving.

Wij is nog weer anders; dan gaan we uit van handelen van een collectief. Alle individuen doen iets samen. Daarbij kan iedereen handelen vanuit umuntu maar ook vanuit ik. Het effecte van beide situaties zal dan anders anders zijn. Zoiets als het verschil tussen $1 + 1 = 2$ itt $1 + 1 = 3$.

Tot zover de uitleg. En over naar wat je er van kunt zien in de Afrikaanse samenleving. Voor het eerste werd ik er mee geconfronteerd op Robbeneiland. Voormalig politieke gevangenen geven daar een rondleiding. En wat zij doen is de bezoeker aanspreken op zijn/haar betekenis voor hem. In zijn verhaal maakte hij herhaaldelijk opmerkingen over de effecten van de keuze om dit eiland te bezoeken. Wat dat met hem deed. Hoe belangrijk dat signaal is in deze wereld. Hoe dankbaar hij was ons zijn verhaal te mogen vertellen. In eerste instantie maakte me dat wat ongemakkelijk. Het is niet iets dat in het Westen gebruikelijk is. Hooguit in lessen over feedback die managers keurig uit hun hoofd leren maar nooit toepassen. Het voelt alsof iemand in jouw besluit stapt. Hij maakt het collectief. Maakt het tot een daad van betekenis die ik er vooraf niet aan heb gegeven. En daar zit het hem natuurlijk. Ik heb voorafgaand aan mijn bezoek niet stil gestaan bij het effect daarvan op de ander. Ik heb gehandeld vanuit umuntu. En hij reageert vanuit ubuntu. En daarmee ben ik verbonden aan zijn leven, in elk geval in dat moment.

Een andere ontmoeting met ubuntu is het verhaal dat Tutu schreef over de verzoeningscommissie. Die commissie achterhaalde de verhalen van de leiders van het apartheidsregime. Met eigenlijk maar een doel: hen laten zien vanuit ubuntu wat de betekenis van hun handelen was voor de Afrikaanse samenleving. Hoe hun keuze te handelen uit eigen belang desastreuze gevolgen had. En hoe de zuid Afrikanen nu bereid zijn om te vergeven vanuit ubuntu.

Deze voorbeelden geven een mooi beeld van ubuntu. Je zou zeggen dat het beter is om altijd te handelen, te voelen en te denken vanuit ubuntu. Maar zo eenvoudig is het niet. Een klein tegenvoorbeeldje.

Frank de (blanke) general manager van een overigens prachtige logde in Limpopo verteld dat zijn zwarte medewerkers absoluut geen zwarte leidinggevende wenste. Zijn verklaring: ze zoeken veiligheid en wij kunnen die geven. Navraag bij betreffende medewerkers wijst uit dat hij niet helemaal ongelijk heeft. Maar niet vanuit hun onzekerheid of hun angst om leiding te geven. Maar vanuit ubuntu...

Een zwarte Afrikaan zou immers handelen vanuit ubuntu en daarmee zijn eigen familie, dorpsgenoten etc voorrang geven bij het vervullen van de banen. En daarmee komt hun baan op de tocht. Tegelijkertijd zouden zij als ze promtie zouden maken voor het dilemma komen te staan welke omgeving neem ik als uitgangspunt voor ubuntu: mijn familie of mijn huidige collega's?

Nog een voorbeeld van deze Frank. Hij studeerde ooit voor dokter. En naar zijn zeggen heeft de minister (die hij absoluut onbekwaam acht) een voorstel gedaan om alle artsen die afstuderen twee jaar te laten werken in een stedelijk gebied in de openbare ziekenhuizen. En dat voor een laag salaris. Voor Frank een reden te stoppen met zijn opleiding. Voor veel geld zou hij het misschien doen maar eigenlijk liever helemaal niet. Daar waar de minister ubuntu vanzelfsprekend acht in haar besluit is umuntu voor Frank het uitgangspunt. Of ubuntu vanuit het perspectief van zijn eigen gezin.

En daarin zit de kern van ubuntu. Natuurlijk, handelen, denken en voelen, vanuit ubuntu levert op; maar de essentie is steeds weer: vanuit welke omgeving of gemeenschap handel ik dan. Die keuze geeft betekenis aan ubuntu. Sterker geeft betekenis aan handelen. En daarbij hoort meteen de vraag vanuit welke omgeving interpreteert de omgeving de ubuntu van een individu.

Godelieve Spaas, 2005